

Vijenac 524

POGLED IZ DUBRAVE

Pohvala izgubljenosti

Krešimir Bagić

Dunđerović običnu priču nastoji mistificirati bjelinama i izostavljanjem, dok je Jurić napisao knjigu koja čitatelja potiče na istraživanje i igru

Suvremeni je čitatelj poezije nerijetko suočen s pitanjima poput: Što neki iskaz čini pjesmom? Ima li u prirodi samoga govora nešto ekskluzivno lirsko? Jamči li pjesničkost formalna razdioba teksta ili je pojedini iskaz dovoljno samo postaviti u lirski kontekst? S takvim smo pitanjima uvijek na početku. Što god kazali, naši će odgovori biti trenutačni, privremeni, bitno uvjetovani prigodom u kojoj ih postavljamo. Kada smo pak suočeni s pjesmom u prozi, dvojbe se samo umnažaju pa nam izniče i ono malo izvjesnosti oko koje smo se uspijevali složiti. Pjesma u prozi je hibrid, „žanr koji ne želi biti žanr“ (J. Monroe), ona u lirski prostor uvodi govornu raznolikost susrećući se među ostalim s aforizmom, maksimom, zagonetkom, anegdotom, novelom, crticom, esejem, glosom, putopisnom bilješkom i sl. Koristeći se navedenim oblicima ona ih transformira tako što u njih uvodi lirsku napetost na ritmičkoj, leksičkoj, kompozicijskoj ili tematskoj razini.

Hrvatska tradicija pjesme u prozi, koja seže sve do *Iskrice* (1884) Nikole Tomassea i *Lišća* (1887) Frana Mažuranića, stalno se bogati novim knjigama i autorskim pristupima. U recentnom lirskom pejzažu pjesma u prozi relativno je česta pojava. Pišu je autori svih generacija – od klasičnoga Danijela Dragojevića preko Adriane Škunca i Gordane Benić do Branislava Oblučara ili Ane Brnardić. Ovom ću prilikom zastati kod zadnjih izdanaka tog žanra – zbiraka *Maja & Vuneni* Tihomira Dunđerovića i *Uglavnom pridjevi* Hrvoja Jurića.

Jedan redak, jedna pjesma!?

Tihomir Dunđerović (1971) prije *Maje & Vunenog* objavio je pjesničku knjigu *Psiho, ptice* (2005). U bilješci o piscu doznajemo da je riječ o osječkom profesoru književnosti i knjižničaru. Potkraj bilješke Dunđerović je predstavljen i kao opušten čovjek raznorodnih artistskih interesa: „Izlagao skulpture, objekte i instalacije te izvodio performanse u Đakovu, Osijeku, Zagrebu i Novom Vinodolskom. Svirao bubnjeve i udaraljke u grupama: *Perspektiva*, *13. Prase*, *Nova (Ars nova)* i *Kabir Bedi*.“

Izd. Algoritam, Zagreb, 2013.

U zbirci *Maja & Vuneni* nalazi se 59 tekstova koji su raspoređeni u šest cjelina: *Maja*, *Vuneni*, *Maja i Vuneni*, *Njegova mama, njena mama*, *Ledeno doba* i *Više ne pišem*. Dunderovićeva inačica pjesme u prozi izrazito je narativna. Knjiga zapravo nudi fragmentiranu pripovijest o likovima iz naslova, o njihovu odrastanju, odnosu, braku, prekidu, reakcijama okoline. Tko je Maja? Na početku je djevojčica, ima dvanaest godina, ide u peti razred, potom odrasta, slijedi životna drama itd. A Vuneni? Na početku je dječak koji je uvijek nosio pletene veste koje je izrađivala njegova majka, naočale sa slomljenim i uprljanim staklom, dječak koji je u tučama uvijek izvlačio deblji kraj, kojemu je lirski kazivač bio jedini prijatelj, kasnije se pojavljuje u parku s djetetom itd. Tekstovi prvih dviju cjelina iznimno su kratki – počesto traju redak, dva ili tri. Bjelina stranice ima zadaću uvećavati važnost i značenje zapisanoga. U ponuđenom opisu Vunenog prikupio sam praktično većinu informacija sadržanu u desetak Dunderovićevih minijatura. Autor je primjerice sljedeće retke ponudio kao potencijalno samostalne tekstove:

- ne, nisam ga izbjegavao, bio sam mu samo jedini prijatelj.
- ne mogu reći da mi je nedostajao.
- ne, nisu bili dobar par. bili su nespojivi.
- ona je jako udana, i jače no što misli.

U svim tim recima (pjesmama) lirski se kazivač pozicionira spram protagonista, situacije ili konteksta – svi su oni relacijski i reakcijski. Pitanje je mogu li izdržati osamostaljivanje koje čitatelju obećava cjelovit iskaz ili misao? Nisam posve siguran. Možda ipak nije bilo dovoljno razloga da se jedna u osnovi fragmentirana priča razlomi na toliko mikrotekstova. Možda je knjiga mogla biti tanja i proznija.

Pisanje o nepisanju

U nastavku najprije čitamo voajerski izvještaj o svađi i prekidu glavnih protagonista. Deskripcija prepušta mjesto predočavanju stanja, dominiraju kratke rečenice, retorika inzistiranja i metonimično prikazivanje. Četvrta cjelina *Njegova mama, njena mama* donosi iskaze punice i svekrve koji slijede strukturu svakodnevne priče. Usmeni je kod stiliziran izostankom ortografije, elizijama, sinkopama, aferezama, razgovornim elementima, ponavljanjima, ritualiziranim formulama hvaljenja i kuđenja, npr.:

[...] rekla sam ja tebi ne budi mulava pitaj prvo a ne ona ne pita ništa nego s prvim koji je naišao ni tko si ni što si a oni jadni ni za kavu nemaju goli i bosu pa šta nisi gledala [...] (*Njena mama*)

Potkraj knjige pojavljuju se stihovane pjesme. Međutim njihova retorika, ritam i kompozicija bitno se ne mijenjaju u odnosu na prethodeće prozne zapise. Promjena je prije svega vizualna. Završni ciklus *Više ne pišem* nalikuje svojevršnom autoreferencijalnom kutku. Čine ga četiri pjesme. Prve tri variraju istu temu, samo iz različitih govornih perspektiva – prva se zove *Više ne pišem*, druga *Više ne pišeš*, treća (a kako drukčije!?) *Više ne piše*. Najprije se dakle oglašava lirsko Ja, potom mu se obraća lirsko Ti da bi se na kraju o nepisanju svjedočilo pisanjem iz neutralne perspektive. Dunderovićev subjekt uporno ponavlja da ne piše i da – gdje god se zatekne – mobitelom ili fotoaparatom bilježi pojedine prizore, tzv. predpoeziju, „sirovinu“ koju će jednom možda raspisati. U insceniranom dijalogu subjekt i njegova sugovornica raspravljaju o smrti poezije – ovako:

zar ne vidiš da je poezija umrla?

barem u meni.

dugo je bolovala

i onda me jednoga dana

jednostavno napustila.

baš kao i ti, ono jednom – sjećaš se?

ali sam se vratila.

vidiš, poezija ne može umrijeti – kažeš mi.

može – kažem ti.

ostanu samo slike. (*Više ne pišeš*)

Pitanje na koje potiče izgled Dunderovićeve zbirke u suglasju je s tim naoko neobveznim dijalogom. Je li autor u *Maji & Vuneni* došao do poezije ili je riječ o predpoeziji, o skupini detalja, slika, prizora i rečenica koje tek treba oblikovati i raspisati? Jesu li bjeline u većem dijelu knjige signal da se tek sprema trenutak kada će pjesnika pohoditi stihovi? Završna pjesma *Znaš li da studenti na fakultetu analiziraju moje pjesme?* vrti se oko kazivačeve fascinacije činjenicom da studenti o pjesmi od desetak stihova uspjevaju napisati dvadesetak stranica komentara. Dunderovićev kazivač (pjesnik) oklijeva između ponosa, brige i samohvale, razmišlja kako buduće analitičare zavesti na krivi put, malo uđe u pjesmu pa malo iz nje iziđe, čas bi bio Dunderović a čas lirski subjekt, spominje „nad ja“ koje ima kameru, čuči iznad svakog stiha i sve vidi. Pjesma (pa i knjiga) okončava replikom: „o kakvim bjelinama ti pričaš“. Knjiga *Maja & Vuneni* Tihomira Dunderovića običnu priču i privatno iskustvo nastoji poetizirati i mistificirati minus postupcima – izostavljanjem, bjelinama i šutnjom. No to je karta na koju su igrali mnogi pa njezina jačina više nije tako izvjesna.

Izd. Trag CRVENO & TEXT-grupa, 2013.

Mislilac i turist

Hrvoje Jurić (1975) je pjesnik, doktor filozofije i sveučilišni nastavnik. Godine 1997. za rukopis zbirke *Nominativ* dobio je nagradu Goran za mlade pjesnike koja se sastoji u tiskanju lirskoga prvijenca. Zanimljivo je primijetiti da je nagradu za prvu knjigu dobio – za treću knjigu! Prije *Nominativa* objavio je naime *Moje prve pjesme* (1988) u svojoj trinaestoj i *Moj svijet* (1991) u svojoj osamnaestoj godini. Poslije *Nominativa* uslijedile su knjige *O nastajanju i nestajanju* (2005) te *Uglavnom pridjevi* koju ću ovdje

prikazati. Peti Jurićev pjesnički rukopis donosi 104 pjesme raspoređene u deset ciklusa: *Život, Priče bez početka i svršetka, Ničim tek ranjeno sve, Velike riječi, Krvave pčelice, Mahovina, Južno od traume, Put, istina i život, Posvajanje pridjeva i Ako budem umirao*. Autor knjigu otvara dvama motivima, i to tipično postmodernistički udaljenima – prvi pripada slovenskom političaru Borisu Pahoru, a drugi njemačkom filozofu Hansu Jonasu. Time zapravo sugerira da su čisti oblici nestali, da se ništa ne isključuje, da se na nekoj razini sve dodiruje, komunicira, pripitomljava i mijenja jedno drugo, da iskustvo njegova subjekta oblikuju veoma raznorodni sastojci. Uostalom, i pjesma u prozi kao dominantni Jurićev iskazivački modus amalgam je nesumjerljivih diskurzivnih praksi. Uvodni ciklus u četiri teksta razvija lirsku parabolu o čovjekovu traganju za tajnom i smislom života, ljepotom i dohvativim oblicima transupstancijacije (pretvorbe kruha i vina u tijelo i krv Kristovu). Taj ciklus kao da sažima ukupni potencijal knjige. Iskustveno, Jurićevo se pisanje hrani poticajima, uvidima i retorikom egzistencijalne filozofije i franjevačke propovijedi, sofistike i pop-arta, geometrije i tradicionalne lirike. Zalihi motiva crpi iz prirode (mravi, ptice, drveće, zmije otrovnice, grumen zemlje, jablan, ljetna kiša), ali glavni sastojci te poezije ipak su logičko i filozofijsko pojmovlje, frazemi, poredbe i metafore. Onirički se prostor svako malo obnavlja, spoznajni talog zbija se u poetske silogizme i aforizme, npr.:

smrt je uvijek zanimljiva tema. ostavlja prazninu i obogaćuje. (*Mačak je upoznao stablo*)

[...] ono što vidimo najnevidljivije je od svega. sve su to samo oaze. pustinja je naš dom. (*To su samo oaze*)

[...] rat je promijenio zemlju/ i zemljopis [...] (*Nakon rata*)

Navada spajanja suprotnosti omogućuje nemoguće susrete. U tom poetskom svijetu mislilac nailazi na turista. Najekskluzivniji primjer jurićevske parabole pojavljuje se u tekstu *Isus u posjetu kod nas* u kojemu Sina Božjeg zatječemo na zagrebačkom Gornjem gradu:

[...] isus šetucka pustim ulicama noseći limenu aureolu u ruci, izbjegava crkve, razgleda derutne fasade, gazi preko lokvica podnevne kiše. ulazi u neuglednu birtiju, oslanja se na šank i naručuje crnu bevandu [...]

U nastavku teksta Isus gleda čovjeka koji pokraj Sabora kopa po kontejneru itd. Očito je riječ o višestruko kodiranom tekstu, o slojevima aluzija i konotacija koje pažljivo treba raskrivati i semantizirati. Autor voli krenuti od manje ili više poznate priče te ju reinterpetirati. Tako se u koricama knjige pojavljuju tekstovi kojih su protagonisti misionar Franz Xavier, Maks Engel, naopaki Sebastijan ili Albert Guerre, koji se bave temama lutanja, revolucije, premlaćivanja, prešućenih junaka, ljubavnika koji bi se vratili živjeti u prapovijest. Hrvoje Jurić zapravo pokušava dati glas neslužbenoj povijesti, istkati globalnu priču od pojedinačnih pokreta, ekscesa, želja, trenutaka strasti itd.

Znanstvenik i pjesnik

Poetski subjekt Hrvoja Jurića opsesivno želi prodrijeti u onirički prostor, iznova uroniti u nepoznatost prvih

riječi, vratiti se na početak, u djetinjstvo, dok se hrskavice još nisu počele pretvarati u kosti, dok je njegov subjekt bio „prozračan anđeo, satkan od svilenih vlakana“, a ne „čovjek koji stoji na tankoj niti i ima umorno tijelo“. On tematizira svoju neukotvljenost, raspršenost, raspravlja o tome kako se kugla pretvorila u kocku, kaže da je „mračan sokak“ i „neugodan za posjetitelje“, osjeća se kao nemoćni djelić gusjenice, misao na izgubljenu blisku osobu potiče ga na „tajnu misu“ u kojoj mu se spletu sva osjetila. Jurićeva pjesma u prozi naglašeno je esejistična, premda se gdjegdje uobliči u crticu, kratku priču, glosu ili parabolu. Njegovo bi se iskustvo pjevanja moglo podvesti pod napomenu kojom je okončao tekst *Led, početak*:

[tonu znanstvenik i pjesnik u dubine i u visine, do dna svijeta i njegova početka. Iako je izgubiti se, lijepo je biti izgubljen.]

Unatoč dominaciji esejističnosti, s vremena na vrijeme u Jurićevim se tekstovima iz čista mira pojavi rima, npr.:

uglovi su snovi koje se lovi

gradovi su hladovi u kojima radovi čine izuzetke

za patnju ima lijeka. to je rijeka...

Kako se daje zamijetiti, ta je rima ponekad spretna ponekad nategnuta. Ona je rudiment jezika koji se više ne rabi i koji podsjeća na tradicionalni pjesnički govor. Ona je Jurićev diskurzivni tik kojim potvrđuje da su tekstovi koje piše poezija – doduše u prozi, doduše depatetizirana i esejizirana, ali poezija.

Čitatelj uvijek upisuje i uvijek nalazi svoj tekst ispod postojećeg; u njemu se budi biće koje imaginira, koje bi sudjelovalo, koje postaje stvaralac ili u ekstremnijim slučajevima stvaralac. Čitajući Jurićev ciklus *Mahovina*, napučen pjesmama koje propituju identitet govorećeg subjekta, u kojima se on uspoređuje s Ikarom, kriticom i hiljadugodišnjim stablom, raspravlja o bitku i kaosu, o vremenu poslije rata, mutnoj Bosni i kucanju srca, pjesmama u kojima odzvanjaju ritmovi i stihovi Maka Dizdara i Tina Ujevića, učinio sam nešto što obično ne činim. Kako su mi naslovi pjesama zazvučali sugestivno, vratio sam se na početak i pokušao ih pročitati kao zaseban tekst. I – našao sam pjesmu! Jezgrovita je, sugestivna, snažna, poticajno tamna i prikuplja ključne slike i motive tog ciklusa. Glasi ovako:

mahovina

duboko u noći

izvan vremena

sjene gromovi

nakon rata

kaos i bitak

ali i mutna Bosna

crna kardiologija

Ako je čitatelj jedina izvjesnost teksta, akcija poput opisane posve je zakonita, dapače upisana u podsvijest teksta. Vrijedi dometnuti i to da takve akcije više svjedoče o živosti i poticajnosti knjige nego o karakteru čitateljeva duha. Knjiga nas naime treba potaknuti na istraživanje i igru, uvjeriti da se ima smisla potruditi. Čitatelj koji se odvaži suočiti s Jurićevim *Uglavnom pridjevima* krenut će na putovanje satkano od znanja, snova, sjećanja, knjiga i pokojeg koraka. I negdje će vjerojatno zastati sa smješkom na licu.